

Paweł Sierżęga

**Władysław Konopczyński, *Dziennik 1918–1921*, cz. I i II,
wstęp Piotr Biliński, opracowanie Piotr Biliński,
Paweł Plichta, Muzeum Historii Polski w Warszawie,
Ośrodek Myśli Politycznej, Warszawa–Kraków 2016,
cz. I, ss. 508, cz. II, ss. 478**

W 2016 r. ukazały się długo oczekiwane przez historyków dzienniki Władysława Konopczyńskiego *Dziennik 1918–1921*, cz. I i II, wydane przez Muzeum Historii Polski w Warszawie, Ośrodek Myśli Politycznej jako IV tom serii *100-lecie Niepodległości. Wspomnienia i pamiątki*, opracowane przez Piotra Bilińskiego i Pawła Plichtę. To przedsięwzięcie wydawnicze mogło zostać zrealizowane dzięki śp. Wandzie Mrozowskiej, córce profesora W. Konopczyńskiego, która w 1999 r. udostępniła do badań prywatne materiały po ojcu. Na rękopiśmienny „Dziennik” składa się 167 zeszytów z lat 1895–1952. Ze względu na bogaty i obfity materiał Redaktorzy zdecydowali się na wydanie części obejmującej okres 1918–1921, zapowiadając kontynuację publikacji za kolejne lata. „Dzienniki” zostały przygotowane do druku w oparciu o współczesne zasady wydawnictw źródeł XIX wieku¹. Ujednoliconą pisownia, rozwinięte skróty, tłumaczenia z języków obcych, rozbudowane przypisy pozwalające na identyfikację występujących w tekście osób znacznie ułatwiają poruszanie się w gąszczu informacji. Otrzymaliśmy wartościowe źródło dające wgląd w życie prywatne jednego z najwybitniejszych historyków dziejów nowożytnych, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, członka Akademii Umiejętności i Polskiego Towarzystwa Historycznego, współtwórcy i redaktora „Polskiego Słownika Biograficznego”, posła na Sejm II Rzeczypospolitej. Całość opracowania została poprzedzona ponadtrzydziestostronicowym wstęp-

¹ I. Ilnatowicz, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 1962, T. 7, s. 99–124; J. Tandecki. K. Kopiński, *Edytorstwo źródeł historycznych*, Warszawa 2014; Ł. Garbal, *Edytorstwo, jak wydawać współczesne teksty literackie*, Warszawa 2011.

pem Piotra Bilińskiego zatytułowanym *Władysław Konopczyński (1889–1952)*. Pewien niedosyt pozostawia dokonana tu selekcja literatury poświęconej krakowskiemu nowożytnikowi. Wprawdzie Autor zaznacza we wstępie, że podstawą opracowania są jego wcześniejsze prace *Władysław Konopczyński. Historyk i polityk II Rzeczypospolitej (1880–1952)*, Warszawa 1999 oraz *Spór Władysława Konopczyńskiego z Szymonem Askenazym* [w:] *Władysław Konopczyński jako badacz dziejów XVIII wieku*, red. Z. Zielińska, W. Kriegseisen, Warszawa 2014, niemniej odnosi się wrażenie, że prac poświęconych życiu i dokonaniom naukowym krakowskiego uczonego jest niewiele. Tymczasem literatura ta jest nader bogata, o czym świadczą opracowania Piotra Bilińskiego, znawcy tematu i autora publikacji o Konopczyńskim. Uwzględnienie pełnego stanu badań, a przynajmniej najważniejszych prac, od tych o charakterze wspomnieniowym, biograficznym, po skoncentrowane na analizie dorobku naukowego i organizacyjnego, dowiodłoby, jak ważną postacią dla nauki polskiej był i pozostaje autor *Dziejów Polski nowożytnej*². Szkoda też, że Redaktorzy zrezygnowali z szerszego wprowadzenia do wydanych dwóch tomów *Dzienników*, które mogłoby być dla czytelnika przewodnikiem po materiale memuarystycznym. Z pewnością ułatwiłoby orientację w poruszanych przez Konopczyńskiego zagadnieniach, zwłaszcza, że *Dzienniki* wymagają od Czytelnika sporej erudycji, dobrej znajomości ówczesnej kultury politycznej, działalności towarzystw i rozmaitych przedsięwzięć naukowych podejmowanych przez Konopczyńskiego u początków II Rzeczypospolitej³. Istotnym wzbogaceniem *Dzienników* są natomiast opracowane przez Redaktorów indeksy: osobowy oraz nazw geograficznych i geograficzno-politycznych, a także zdjęcia

² Tytułem przykładu można przywołać prace zawarte w zbiorach: *Władysław Konopczyński 1880–1952. Materiały z posiedzenia naukowego PAU w dniu 21 czerwca 2002 r.*, zebrał i opracował J.A. Gierowski, Kraków 2005; J. Maternicki, *Władysław Konopczyński, jego miejsce i rola w życiu krakowskiego środowiska historycznego w latach 1918–1939* [w:] *Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej. Materiały z konferencji naukowych w Krakowie i Lublinie 1984 i 1985*, red. J. Maternicki, Warszawa 1986, s. 97–153; tenże, *Władysław Konopczyński i jego synteza dziejów Polski nowożytnej* [w:] W. Konopczyński, *Dzieje Polski nowożytnej*, t. I, opracowanie tekstu i przypisy J. Dzięgielewski, Warszawa 1986, s. 5–61; W. Tygielski, *Władysław Konopczyński (1880–1952)* [w:] *Nation and history. Polish historians from the Enlightenment to the Second World War*, ed. P. Brock, J.D. Stanley, P.J. Wróbel, Toronto 2006, s. 320–335.

³ Warto zauważyć, że wraz z ukończeniem czterdziestego roku życia W. Konopczyński myślał o napisaniu autobiografii. Ostatecznie nigdy nie podjął tego wyzwania. „Córkom nie na wiele to się przyda – oceniał – a syna nie mam, więc pisać nie warto”. Żartem dodawał, że nie żałuje, bowiem jego potomek musiałby, wzorem profesorskich synów, zostać epigonem, czego mu nie życzył (W. Konopczyński, *Dziennik 1918–1921*, cz. II, s. 382).

pochodzące z rodzinnego archiwum Konopczyńskich. Ciekawym dodatkiem jest też *Tablica genealogiczna* Władysława Konopczyńskiego i Jadwigi z Lutostańskich oraz plan miasta i mapa okolic Krakowa, które pozwalają zorientować się w bliskich Konopczyńskiemu miejscach.

Za najbardziej wartościowe należy uznać te fragmenty *Dziennika*, które odnoszą się do działalności politycznej Konopczyńskiego. Zajmujący jest zwłaszcza zeszyt paryski prowadzony od lutego do czerwca 1919 (cz. 1, s. 281–422), kiedy Konopczyński pełnił rolę eksperta delegacji polskiej na konferencji pokojowej w Paryżu. Odkrywa on przed Czytelnikiem nie tylko kulisy sporów politycznych i pertraktacji dotyczących ustalania polskich granic, ale też życia codziennego wypełniającego czas między pracami w komisjach i działaniami mającymi na celu zainteresowanie francuskiej opinii publicznej sprawami polskimi. Równie ciekawe są relacje z misji dyplomatycznej prowadzonej przez Konopczyńskiego z ramienia polskiej Komisji Likwidacyjnej do Kwatery Głównej wojsk koalicji w Belgradzie, gdzie zabiegano o wysłanie do Galicji wschodniej misji wojskowej mającej doprowadzić do zaprzestania walk z wojskami ukraińskimi (listopad 1918, cz. 1, s. 233–244)⁴, a także dotyczące sytuacji w Krakowie w trudnym okresie wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920.

Z perspektywy historyka historiografii za istotne należy uznać wątki skoncentrowane na działalności naukowej i uniwersyteckiej Konopczyńskiego oraz podejmowanych przez niego pracach na rzecz popularyzacji historii. Poznajemy Konopczyńskiego jako wymagającego nauczyciela akademickiego, służącego wsparciem, ale surowego. *Dzienniki* dobrze oddają charakter prowadzonego przez nowożytnika seminarium historycznego, którego wzorce czerpał ze studiów na Uniwersytecie Lwowskim. Analizowano na nich źródła historyczne, omawiano literaturę, dyskutowano fragmenty prac studenckich, pisano referaty i koreferaty. Rosnący autorytet naukowy Konopczyńskiego sprawiał, że jego wykłady, prowadzone początkowo dla kilku studentów, z czasem gromadziły po kilkadziesiąt osób. Popularnością cieszyły się zwłaszcza te, na których podejmował zagadnienia teoretyczne. W latach 1920–21 coraz częściej wykladał metodologię historii, co skłoniło go do podjęcia systematycznych prac w tym zakresie⁵. Podobnie jak Marceli Handelsman, nosił się z zamiarem napisania podręcznika. Jak wiadomo, *Historyka* złożona do druku w drugiej połowie lat 40. XX w. ze względów politycznych nie została wydana. Przypominano ją Czytelnikom niedawno, w 2015 r.⁶ Konopczyński

⁴ M. Przeniosło, *Polska Komisja Likwidacyjna 1918–1919*, Kielce 2010, s. 140–141.

⁵ W. Konopczyński, *Dziennik 1918–1921*, cz. II, s. 233, 240.

⁶ W. Konopczyński, *Historyka*, oprac. M. Janowski, Warszawa 2015.

nader oszczędnie komentuje swoje prace w Towarzystwie Historycznym i Komisji Historycznej Akademii Umiejętności. W zasadzie potwierdzają one to, co już wiemy na ten temat z opracowań Tadeusza Kondrackiego, Bartosza Tracza, Danuty Rederowej, Jana Hulewicza czy Piotra Bilińskiego⁷. Niemniej i w tym przypadku odnajdziemy w *Dziennikach* ciekawe wzmianki dotyczące Emila Kipy, Stanisława Zakrzewskiego, Jana Ptaśnika czy Ludwika Finkla jako redaktorów „Kwartalnika Historycznego”⁸.

Na koniec należy podkreślić wagę *Dzienników* dla badań nad historią społeczną oraz historią życia codziennego. Ciekawość świata, rodzinne problemy, smutki i radości, choroby, drobne przyjemności, jak jazda na rowerze, tenis, wycieczki per pedes z Krakowa do Młynika, łowienie ryb, grzybobranie, przygodne polowania, ale też zajęcia gospodarskie, wykopki, żniwa, sadzenie drzew, odkrywają Władysława Konopczyńskiego takim, jakim go dotąd nie znaliśmy.

Dzięki systematycznie prowadzonym wpisom poznajemy krakowskiego historyka nie tylko jako badacza i naukowego opiekuna adeptów Clio, ale i osobę o szerokich kontaktach towarzyskich, uczonego zaangażowanego w sprawę organizacji nauki, polityka o zadeklarowanych poglądach narodowo-demokratycznych, męża i ojca zatroskanego o utrzymanie rodziny i gospodarza zarządzającego rodzinnym majątkiem Młynik koło Ojcowa.

Bogactwo zawartych w *Dziennikach* informacji sprawia, że są one też wartościowym źródłem dla charakterystyki ówczesnych elit inteligenckich Galicji, zwłaszcza Krakowa, Lwowa i Warszawy. Wartość naukowa memuaru oraz zachowane przez Redaktorów opracowania standardy wydawnicze sprawiają, że książka ta powinna zainteresować każdego, komu bliskie są badania nad polskimi elitami w XIX i XX w. oraz kulturą i nauką polską XX w.

⁷ T. Kondracki, *Polskie Towarzystwo Historyczne w latach 1918–1939*, Toruń 2016; B. Tracz, *Krakowski Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego i jego członkowie 1913–1945*, Kraków 2013; *Materiały do działalności Komisji Akademii Umiejętności w Krakowie w latach 1873–1918. Wybór źródeł*, wydała D. Rederowa, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974; J. Hulewicz, *Akademia Umiejętności w Krakowie 1873–1918. Zarys dziejów*, Wrocław–Warszawa 1958; P. Biliński, *Władysław Konopczyński historyk i polityk II Rzeczypospolitej (1880–1952)*, Warszawa 1999; tenże, *Stanisław Kutrzeba (1876–1946). Biografia naukowa i polityczna*, Kraków 2011.

⁸ W. Konopczyński, *Dziennik 1918–1921*, cz. 1, s. 57, 71, 73, 76, 155; cz. 2, s. 103–104.